

Laudatio voor Prof. dr. Rudi Ekkart

Erelidmaatschap VNK 2023

De Vereniging van Nederlandse Kunsthistorici reikt sinds vier jaar een erelidmaatschap uit aan kunsthistorici die op geheel eigen wijze een onuitwisbare voetafdruk hebben achtergelaten op het vak kunstgeschiedenis in Nederland. Zes kunsthistorici hebben dit teken van waardering inmiddels ontvangen: Willemijn Fock, Eddy de Jongh, Henk van Os, Ernst van de Wetering, Ilja Veldman en Mariëtte Haveman. Dit jaar heeft het bestuur van de Vereniging besloten het erelidmaatschap toe te kennen aan prof. Dr. Rudi Ekkart.

Rudi Ekkart studeerde kunstgeschiedenis in Leiden. Na zijn studie werkte hij van 1973 tot 1978 bij het Academisch Historisch Museum in Leiden en van 1978 tot 1986 bij het Rijksmuseum Meermanno-Westreenianum (nu Huis van het Boek) in Den Haag. In 1987 werd hij benoemd tot adjunct-directeur en in 1990 tot directeur van het Rijksbureau voor Kunsthistorische Documentatie, ook in Den Haag. Ruim twee decennia stond hij aan het roer van het RKD. Hij was ook onder meer hoogleraar aan de Universiteit Utrecht. Daarnaast was en is hij zeer actief in talloze bestuursfuncties, zoals bij de Vereniging Rembrandt en het Mondriaan Fonds. In 1997 promoveerde Rudi Ekkart aan de Universiteit van Amsterdam op het proefschrift *Portrettisten en portretten: studies over portretkunst in Holland, 1575-1650*. Internationaal en nationaal geldt hij als dé expert op het gebied van de Nederlandse portretkunst. De lijst van tentoonstellingen, onderzoeksprojecten en publicaties waar hij aan heeft bijgedragen is indrukwekkend.

Bij het grote publiek is prof. dr. Rudi Ekkart vooral bekend door zijn onderzoek naar de herkomst van in de Tweede Wereldoorlog geroofde kunstwerken. Sinds 1997 heeft hij als voorzitter van de 'Commissie-Ekkart' leiding gegeven aan het herkomstonderzoek en zijn (menselijke) stempel gedrukt op het restitutiebeleid. Op zijn initiatief werden de regels voor teruggave van roofkunst ruimhartiger en minder bureaucratisch. Nog steeds heeft hij geen streep gezet onder zijn naspeuringen, gelukkig maar. Nationaal en internationaal staat het teruggavebeleid nog volop in de belangstelling. De taken van Bureau Herkomst Gezocht zijn nu bij de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed (RCE) terechtgekomen, dat geeft de hoognodige continuïteit. Zijn grote inzet voor herkomstonderzoek en restitutie, beleid én uitvoering, is voor ons vak niet te overschatten. Een belangrijke reden om hem erelid te maken.

Evenzo doorslaggevend voor het toekennen van het erelidmaatschap is Ekkarts werk als toegewijd kunsthistoricus. Zijn onuitputtelijke stroom onderzoeksprojecten, publicaties, bijdragen aan tentoonstellingen, voorzitterschappen en directeurschappen is duizelingwekkend en stemt ons allen nederig. Maar uiteindelijk is een goede kunsthistoricus zijn ook mensenwerk, en daar blinkt hij nog meer in uit. De manier waarop Rudi Ekkart zijn kennis en netwerk gul deelt en vooral de manier waarop hij collega-kunsthistorici, beginnend en ervaren, met raad en daad bijstaat worden alom geroemd. Het gaat hem – naast het bestuderen van kunst in brede zin - om ons mooie vak, de maatschappelijke betekenis van ons werk en om de mensen die samen met hem ons mooie vak beoefenen, in welke hoedanigheid dan ook.

Een kleine selectie van kunsthistorici met wie Rudi Ekkart heeft gewerkt en deels nog steeds werkt, laten wij daarom hierbij graag aan het woord.

Rudi Ekkart wordt door **Carla van de Puttelaar** geprezen omdat hij altijd klaar staat om anderen te helpen en een uniek vermogen heeft om talenten bij anderen te herkennen, deze te stimuleren en kansen te bieden om deze verder te ontwikkelen. Voor Carla persoonlijk heeft het zeer veel betekend dat hij haar promotor wilde zijn en er vertrouwen in had dat zij het proefschrift tot een goed einde zou brengen. Zij roemt ook zijn speeches, die spitsvondig en intelligent zijn.

Voor **Fred Meijer** staat voorop Rudi's enorme talent voor tact, oplossingsgerichte diplomatie, het sluiten van compromissen maar ook het slim creëren en grijpen van kansen, evenals zijn altijd aanwezige bereidheid om te helpen als hij maar even kan. Gevoel voor humor heeft hij ook. Eens suggereerde hij als directeur van het RKD dat zijn medewerkers maar eens een volledig fictieve kunstenaar moesten creëren en dan zien hoe groot het oeuvre van die kunstenaar op de kunstmarkt na een aantal jaren zou zijn geworden. Als zuivere wetenschappers hebben zij dat maar niet gedaan.

In juni 1970 ging **Nicolette Sluiter-Seiffert** met Rudi Ekkart en andere studenten op kandidaatsexcursie naar Moskou en Leningrad. Rudi's enorme kennis van de 17de-eeuwse schilderkunst bleek toen zij de schilderijengalerij van Peterhof bezochten met talloze werken van minder bekende Nederlandse schilders. Hoe het kwam dat hij al zoveel wist, ontdekte Nicolette pas toen zij in 1974 een tijdelijke baan had bij het Academisch Historisch Museum, waar Rudi de conservator/directeur was. Niet alleen was zijn bibliotheek toen al legendarisch, maar hij onthulde ook eens dat hij al op de lagere school afbeeldingen van schilderijen verzamelde en die systematisch opborg. Later noemde hij dat Rudi's kunsthistorische documentatie, ofwel 'RKD'.

In de afgelopen jaren heeft **Arnoud Odding** diverse projecten met en voor Rudi gerealiseerd. De eerste was de uitzonderlijk grote kinderportrettentoonstelling in achtereenvolgens het Frans Hals Museum en het Koninklijk Museum voor Schone Kunsten in Antwerpen in 1999/2000. Het eerste dat hem in die samenwerking opviel waren de diplomatieke gaven van Rudi die zeer tot hun recht kwamen in een qua persoonlijkheden complexe samenwerking. Het tweede dat op Arnoud een onvergetelijke indruk maakte was de enorme hoeveelheid parate kennis van Rudi. Rudi gebruikt geen databases, hij is er één.

Karen Schaffers geeft in dit treffende citaat een beeld van de scherpte én humor van Rudi Ekkart, ter gelegenheid van haar afscheid in 2007 van het RKD:

Handleiding voor portreticonografen

Voorgestelden A en B zijn zeker identiek.

Men lette op de ogen (2), oren (2), neus (1) en mond (1).

Ook in de aantallen armen en benen zijn er markante overeenkomsten.

Pauline Kruseman houdt het kort: Rudi Ekkart heeft een fenomenaal geheugen en fenomenale kennis van de openbare collecties en particuliere collecties, én is een fantastische collega.

Willem Jan Hoogsteder komt met een kenmerkende anekdote: één of twee keer per jaar kwam Rudi Ekkart bij John Hoogsteder op de Lange Vijverberg langs om bij te praten en om 'bij te kijken'. Schilderijen werden dan op de ezel gezet en witte wijn werd opengetrokken. De heren zaten wat betreft kunstkritiek op dezelfde lijn en de sfeer van die middagen was joviaal. Toch was er een onuitgesproken wedstrijdelement. Het ging er namelijk heimelijk om wie van hen het stevigst kon doorroken. Wanneer de één een sigaret op had, bood de ander hem onmiddellijk een nieuwe aan. En dat in een oplopend tempo. Tot het moment dat helemaal niemand de kamer meer in durfde en de schilderijen eigenlijk ook niet meer zichtbaar waren. Ondertussen werd er uitgebreid over kunst gesproken.

Volgens **Claudia Hörster** is 'onvervangbaar & onmisbaar' niet alleen de kortste samenvatting van de criteria die het behoud van cultureel erfgoed in Nederland moeten veiligstellen, het is voor Claudia de treffendste aanduiding voor Rudi's bijdrage aan ons veld. Met zijn scherpe analyses, verziend oog, rechtvaardigheidsgevoel en onwrikbaar hart voor kunst en cultuur brengt Rudi Ekkart ons verder. Rudi hakt knopen door, masseert waar nodig en loodst ons alleen naar een oplossing. Voor de Koninklijke Verzamelingen betekent Rudi's voorzitterschap van de herkomstcommissies (1. 2013-2015 over museale voorwerpen sinds 1933 en 2. vanaf 2022 over mogelijk koloniale herkomst) de zekerheid dat het onderzoek onafhankelijk, professioneel en rechtvaardig gebeurt en dat zij allen daarbij ook nog ontzettend veel leren over de collecties en hun geschiedenis.

Christi Klinkert heeft Rudi in 2009 leren kennen, toen zij net gestart was als conservator bij Stedelijk Museum Alkmaar. Hij was betrokken bij een groot restauratieproject rond de portrettencollectie van landgoed Nijenburg. Zij moest dat project leiden maar had – beginnend die ze was – feitelijk geen idee hoe te starten en waarop te letten. Dat moet Rudi gezien hebben, want hij gaf haar precies op de juiste momenten precies de juiste aanwijzingen en zetjes, zodat ze ging zien hoe je zo'n omvangrijk project opzet en tot een goed einde brengt. In de jaren na dit project bleef Rudi zeer betrokken bij Stedelijk Museum Alkmaar. Daarin schuilt ware grootsheid: gul je uitgebreide kennis en ervaring delen, om de minder deskundige of ervaren ander te laten groeien.

Charles Dumas typeert Rudi ten voeten uit, een passend slot van deze lofrede: de diplomaat, de tacticus, die alles in pais en vree weet te regelen. Ofschoon Rudi nooit zijn zin doordrijft, krijgt hij - verbazingwekkend - altijd zijn zin! Dat is vooral op conto van zijn overredingskracht te schrijven, gestoeld op inhoudelijke kennis en veel, heel veel ervaring. Nooit te beroerd om minder ervaren kunsthistorici bij te staan en zijn ongeëvenaarde kennis met anderen te delen, is Rudi een van de bekendste en markantste persoonlijkheden binnen het Nederlandse kunsthistorische veld.

Het is het bestuur van de VNK en van alle kunsthistorici bij ons verenigd een grote eer prof. dr. Rudi Ekkart het erelidmaatschap van de Vereniging van Nederlandse Kunsthistorici te geven. Als aansporing ook om nog lange tijd zo door te gaan!

Vrijdag 2 juni, 2023, namens het bestuur van de VNK,
Lidewij de Koekoek, voorzitter